

MICAE
MEDI
AEVA
LES
IV

*Fiatál történészek
dolgozatai
a középkori
Magyarországról
és Európáról*

2015

MICAE MEDIAEVALES IV.

*Fiatal történészek dolgozatai
a középkori Magyarországról és Európáról*

MICAE MEDIAEVALES

IV.

*Fiatal történészek dolgozatai a középkori
Magyarországról és Európáról*

SZERKESZTETTE
*Gál Judit, Kádas István,
Rózsa Márton, Tarján Eszter*

ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola
Budapest
2015

ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola
Tanulmányok – Konferenciák
8. kötet

Lektorálták: Bárány Attila, Csernus Sándor, Csikány Tamás, Draskóczy István,
Körmendi Tamás, Molnár Péter, Nagy Balázs, Rácz György, Rokay Péter,
Solymosi László, Szovák Kornél, Thoroczky Gábor

Sorozatszerkesztő
Draskóczy István, Körmendi Tamás, Nagy Balázs

A kiadványt tervezte
Kiss Béla

A kötet megjelenésére az ELTE-BTK Hallgatói Önkormányzat
Tudományszervezési és Kutatási Pályázat, valamint a Magyar Lajos Alapítvány
támogatásával került sor.

A tanulmányok szerzői © Bácsatyai Dániel, Benei Bernadett, Csermelyi József,
Gál Judit, Haraszi Szabó Péter, Juhász Csaba, Kádas István, Kálmán Dániel,
Kanyó Ferenc, Kranzieritz Károly, Kuffart Hajnalka, Maléth Ágnes, Novák Ádám,
Rózsa Márton, Boris Stojkovski, Tarján Eszter

A kötet szerkesztői © Gál Judit, Kádas István, Rózsa Márton, Tarján Eszter

ISBN 978-963-284-597-5
ISSN 2062-2198

Nyomta és kötötte a Komáromi Nyomda és Kiadó Kft.
Felelős vezető: Kovács Jánosné

Tartalomjegyzék

DRASKÓCZY ISTVÁN – KÖRMENDI TAMÁS – NAGY BALÁZS	
<i>Előszó</i>	9
<i>Rövidítésjegyzék</i>	11
BÁCSATYAI DÁNIEL	
<i>Basilea ab Hunis expugnata. A 11. századi reichenauai történeti hagyomány és a kalandozó magyarok emlékezete</i>	15
BENEI BERNADETT	
<i>Egyes igeneves szerkezetek használata a magyar krónika 11–12. századi szövegegyeségeiben</i>	33
CSERMELYI JÓZSEF	
<i>Német zsoldosvezérek, magyar remeték</i>	43
GÁL JUDIT	
<i>Az Árpád-házi királyok és hercegek ünnepélyes bevonulásai a dalmáciai városokba</i>	59
HARASZTI SZABÓ PÉTER	
<i>A prágai egyetem 14. századi hallgatói és a királyi udvar kapcsolatrendszere</i>	77
JUHÁSZ CSABA	
<i>A felszabadító oklevelek arengái</i>	93
KÁDAS ISTVÁN	
<i>Megyei emberek az északkelet-magyarországi megyei oklevelekben</i>	107
KÁLMÁN DÁNIEL	
<i>A naturális ábrázolás megjelenése a magyarországi heraldikában a középkori címereslevelek tükrében (1398–1526)</i>	123

KANYÓ FERENC	
<i>A késő középkori Óbuda város magisztrátusa 1526-ig</i>	133
KRANZIERITZ KÁROLY	
<i>A Nikápolyhoz vezető út.</i>	
<i>A kereszties hadak útvonalai a Magyar Királyság területén</i>	157
KUFFART HAJNALKA	
<i>Az esztergomi Hippolit-kódexek könyvelési rendszere:</i>	
<i>az itáliai kettős könyvelés egy sajátos formája magyar földön.</i>	
<i>Megjegyzések Piero Pincharo de Parma főkönyvi struktúrájához</i>	175
MALÉTH ÁGNES	
<i>I. Károly külpolitikája a német trónharcok tükrében (1314–1325)</i>	187
NOVÁK ÁDÁM	
<i>Egy kutatási program első eredményeinek bemutatása</i>	
<i>– Sokpecsétes oklevelek 1439 és 1457 között</i>	199
RÓZSA MÁRTON	
<i>Thessalonikéi arisztokraták a 12. század első évtizedeiben.</i>	
<i>Eudokia hozománya és a Burtzés testvérek öröksége</i>	213
BORIS STOJKOVSKI	
<i>A szerb–magyar viszonyok 1321-ig</i>	
<i>középkori szerb elbeszélő források tükrében</i>	229
TARJÁN ESZTER	
<i>Három 13. századi címertekercs harántpólyáinak vizsgálata</i>	241
<i>Köszönetnyilvánítás</i>	253
<i>A szerzőkről</i>	255

Table of Contents

ISTVÁN DRASKÓCZY – TAMÁS KÖRMENDI – BALÁZS NAGY <i>Foreword</i>	9
<i>List of Abbreviations</i>	11
DÁNIEL BÁCSATYAI <i>Basilea ab Hunis expugnata. The Eleventh-Century Historiography at Reichenau and the Memory of the Hungarian Incursions</i>	15
BERNADETT BENEI <i>Participle Constructions in the Hungarian Chronicle from the Eleventh and the Twelfth Centuries</i>	33
JÓZSEF CSERMELYI <i>German Mercenary-leaders, Hungarian Hermits</i>	43
JUDIT GÁL <i>Hungarian Royal and Princely Entries in the Dalmatian Towns during the Árpáadian Era</i>	59
PÉTER HARASZTI SZABÓ <i>The Students of the University of Prague in the Fourteenth Century and their Relationship with the Royal Court of Hungary</i>	77
CSABA JUHÁSZ <i>Arengas in Charters of Liberation</i>	93
ISTVÁN KÁDAS <i>The „Homines Provinciae” in the Counties of the Medieval North-eastern Hungary</i>	107
DÁNIEL KÁLMÁN <i>Natural Representation in Hungarian Heraldry in the Light of Medieval Grants-of-Arms (1398–1526)</i>	123

FERENC KANYÓ	
<i>The Magistrates of Late Medieval Óbuda (1301–1526)</i>	133
KÁROLY KRANZIERITZ	
<i>The Road to Nicopolis: The Crusaders' Routes in the Kingdom of Hungary</i>	157
HAJNALKA KUFFART	
<i>The Accountkeeping System of the Hippolit-codices in Esztergom: an Unusual Form of the Italian Double-Entry Bookkeeping in Hungary. Some Notes on the Structure of Piero Pincharo de Parma's Books</i>	175
ÁGNES MALÉTH	
<i>The Foreign Policy of Charles I of Hungary in Context of the Struggles for the German Throne (1314–1325)</i>	187
ÁDÁM NOVÁK	
<i>The First Results of a Research Project: Poly Sigillic Diplomas between 1439 and 1457</i>	199
MÁRTON RÓZSA	
<i>The Aristocrats of Thessalonike in the First Decades of Twelfth Century: Eudokia's Dowry and the Patrimony of the Bourtzai</i>	213
BORIS STOJKOVSKI	
<i>The Relationship between Hungary and Serbia until 1321 in the Medieval Narrative Sources of Serbia</i>	229
ESZTER TARJÁN	
<i>The Bends of Three Thirteenth-Century Rolls of Arms</i>	241
<i>Acknowledgements</i>	253
<i>Notes on Contributors</i>	259

Rövidítésjegyzék

- ÁMTF Györffy György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. I–IV. Budapest, 1963–1998.
- AO Nagy Imre – Tasnádi Nagy Gyula (szerk.): *Anjoukori okmánytár. Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis*. I–VII. Budapest, 1878–1920.
- AOKL Kristó Gyula et al. (szerk.): *Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia, 1301–1387*. I–XXXI. Budapest–Szeged, 1990–2014.
- BTOE Gárdonyi Albert – Kumorovitz L. Bernát (szerk.): *Budapest történetének okleveles emlékei*. I–III. Budapest, 1936–1987.
- CD Georgius Fejér (ed.): *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. I–XI. Budae, 1829–1844.
- CDC Tadeus Smičiklas (ed.): *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*. I–XVII. Zagrab, 1904–1984.
- CEMRA Anthony Richard Wagner: *Catalogue of English Mediaeval Rolls of Arms*. Oxford, 1950. (Aspilogia 1.)
- Csánki Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. I–III., V. Budapest, 1890–1913. Reprint: Budapest, 1985. (Fekete Nagy Antal: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában IV. kötet, Trencsén vármegye*. Budapest, 1941.)
- DHA Georgius Györffy (ed.): *Diplomata Hungariae antiquissima accedunt epistolae et actae ad historiam Hungariae pertinentiam (ab anno 1000 usque ad annum 1196)*. I. Budapestini, 1992.
- DF MNL OL, U szekció, Diplomatikai Fényképgyűjtemény

- DL MNL OL, Q szekció, Diplomatikai Levéltár
- Docheiariou Nicolas Oikonomidès (éd.): *Actes de Docheiariou*. Paris, 1984. (Archives de l'Athos 13.)
- Engel: Arch Engel Pál: *Magyarország világi archontológiája 1301–1457*. I–II. Budapest, 1996.
- Engel: Gen Engel Pál: *Középkori magyar genealógia*. Budapest, 2001. CD-ROM.
- Házi Házi Jenő (szerk.): *Sopron szabad királyi város története*. I. rész 1–7., II. rész 1–6. Sopron, 1921–1943.
- Historia Salonitana Thomae archidiaconi Spalatensis: *Historia Salonitanorum atque Spalatinorum Pontificum*. Archdeacon Thomas of Split: *History of the Bishops of Salona and Split*. (Ed. Damir Karbić – Mirjana Mtijević-Sokol – James Ross Sweeney.) Budapest, 2006. (Central European Medieval Texts 4.)
- HO Ipolyi Arnold – Nagy Imre – Páur Iván – Ráth Károly – Véghely Dező (szerk.): *Hazai okmánytár. Codex diplomaticus patrius*. I–VIII. Győr–Budapest, 1865–1891.
- KMC I. Körmendi Tamás (szerk.): *Középkori magyar címereslevelek I. (1439–1503)*. Budapest, 2013.
- KMTL Kristó Gyula (főszerk.): *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*. Budapest, 1994.
- MGH Georg Heinrich Petz et. al. (ed.): *Monumenta Germaniae Historica*. Hannoverae, 1826–2014.
- MNL Magyar Nemzeti Levéltár
- MNL OL Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Budapest)
- MTA Magyar Tudományos Akadémia (Budapest)
- PL Jacques Paul Migne (ed.): *Patrologiae cursus completus. Series Latina*. I–CCXXI. Lutetiae Parisiorum, 1844–1865.

- RA Szentpétery Imre – Borsa Iván (szerk.): *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. Regesta regum stirpis Arpadianae critico diplomatica.* I–II. Budapest, 1923–1987.
- Sopron okl. Nagy Imre (szerk.): *Sopron vármegye története. Oklevéltár.* I–II. Sopron, 1889–1891.
- SRH Emericus Szentpétery (ed.): *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum requinque stirpis Arpadianae gestarum.* I–II. Budapestini, 1937–1938. Reprint: Szovák Kornél – Veszprémy László (szerk.) Budapest, 1999.
- UGDS Franz Zimmermann – Carl Werner – Georg Müller – Gustav Gündisch – Herta Gündisch – Konrad Gündisch – Gernot Nussbacher (Hrsg.): *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen.* I–VII. Hermannstadt–Bukarest, 1892–1991.
- Zala okl. Nagy Imre – Véghelyi Dezső – Nagy Gyula (szerk.): *Zala vármegye története. Oklevéltár.* I–II. Budapest, 1890.
- Zichy Nagy Imre – Nagy Iván – Véghely Dezső – Barabás Samu – Krammerer Ernő – Dőry Ferenc – Lukcsics Pál (szerk.): *A zichi és vászonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára. Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vasonkeo.* I–XII. Pest–Budapest, 1871–1931.
- ZsO Mályusz Elemér – Borsa Iván – C. Tóth Norbert – Lakatos Bálint – Neumann Tibor (szerk.): *Zsigmondkori oklevéltár.* I–XII. Budapest, 1951–2013. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 1., 3–4., 22., 25., 27., 32., 37., 39., 41., 43., 49., 52.)

*A prágai egyetem 14. századi hallgatói és a királyi udvar kapcsolatrendszere**

A MAGYARORSZÁGI EGYETEMTÖRTÉNETI kutatásokban viszonylag mostoha sors jutott a IV. Károly német-római császár és cseh király által 1348-ban alapított prágai *studium generale* jelentőségének. A középkori prágai egyetem iránt Magyarországon kevesebben érdeklődtek,¹ a témát kutatók közül Székely György munkássága emelendő ki.² Prága vonatkozásában a kutatásokra rendkívüli mértékben rányomta a bélyegét a huszita mozgalom, az egyetem magyar hallgatóit is többnyire csak ebben a kontextusban vizsgálták. Nagyon érdekes ellenben, hogy a 14. századi Magyarország meghatározó személyei közül nem egy Prágában tanult. Jelen munka egy nagyobb kutatási program keretében készült. A program során arra törekedtem, hogy minél több prágai diákról összegyűjtsem az elérhető adatokat. Abban, hogy ki miért vállalta a külföldi egyetemjárást, számos tényező játszott szerepet. Dolgozatomban az eddig összegyűjtött adatok alapján az egyetem alapításától a 15. század kezdetéig kívánok kérdéseket felvetni, illetve módszertani lehetőségeket vázolni. Továbbá néhány példán keresztül szeretném megvizsgálni, hogy a királyi udvar befolyásolhatta-e a családok döntését abban, hogy egyik vagy másik családtag egyetemre kerüljön.

A Prágában tanult 14. századi magyarországi hallgatók száma, származási helye, társadalmi állása

A prágai egyetem történetével foglalkozó kutatóknak komoly forráshiánnyal kell megküzdeniük, szemben a szerencsésebb vidékek hasonló intézményeivel. Döntően a II. világháborús pusztítások következtében ugyanis az egyetem anyakönyveinek és egyéb iratainak jelentős része eltűnt, vagy megsemmisült. Teljes egészében hiányoznak a te-

* Készült az MTA–ELTE Egyetemtörténeti Kutatócsoportja támogatásával. (213TKI738)

¹ Bartha István: *L'Université Charles de Prague et la Hongrie. Revue d'Histoire Comparée*, 26 (1948) 213–227.; Tonk Sándor: *Erdélyiek egyetemjárása a középkorban*. Bukarest, 1979. 23–25.

² Székely György: *A huszitizmus visszhangja Magyarország népeiben*. Budapest, 1954. Székely György: *A huszitizmus és a magyar nép. I-II. Századok*, 90 (1956) 331–367., 556–590.

ológiai és az orvosi karok matrikulái,³ míg a szabad művészeti és a jogi kar (1372-től különálló jogi egyetem) anyagai közül is csak egy-két évből vannak meg a matrikulák. Többnyire viszont csak a fokozatszerzésekről és a vizsgára bocsátott hallgatókról vannak adataink, és itt is döntően a *baccalaureusi* és *magisteri*, néhány esetben a *doctori* vagy *licentiatusi* fokozatról tesznek említést a források. Ez a körülmény már a vizsgálatok elején jelentősen szűkíti a kutatók mozgásterét. Mindezek ellenére fontos eredmények is születtek a két kevésbé ismert karra vonatkozóan. Ki kell emelni Karel Beránek⁴ vagy Frantisek Šmahel vizsgálatait, aki az orvosi karra 1409-ig járt ismert hallgatókra vonatkozó információkat gyűjtötte össze,⁵ míg 2001-ben Jaroslav Kadlec írta meg a teológiai kar történetét.⁶

Az 1348-ban alapított prágai egyetem célja a Cseh Királyság, másodsorban a birodalom oktatási szükségleteinek kielégítése volt. Emellett IV. Károly nem titkolt szándéka volt, hogy a Lengyel és a Magyar Királyság, továbbá Ausztria oktatási központjaként is funkcionáljon egyeteme.⁷ Ezt bizonyítja a nagyszámú külföldi diák jelenlétén túl az akadémiái nemzetek beosztása is: cseh, bajor, szász és lengyel nemzetre. Nem tudjuk meghatározni, hogy mikor kerültek Prágába először diákok Magyarországról. Az első, akiről biztosan tudhatjuk, hogy itt tanulhatott, az Pál fia Tamás, erdélyi kanonok volt, 1355-ben.⁸ Az ő neve azonban nem az egyetemi iratok között maradt fenn, hanem egy, a pápához címzett kérvényben. Ezt a kérvényt viszont közreadója, Henrik Denifle hibásan idézte, esetleg rosszul olvasta, és tévesen vette át ebből kifolyólag adatát Tonk Sándor is.⁹ Ugyanis Pál fia Tamás nem 1355-ben, hanem 1365-ben tanult Prágában.¹⁰ Denifle

³ Michal Svatoš: The Studium generale 1347/8–1419. In: Ivana Čornejová – Michal Svatoš – Petr Svobodný (ed.): *A History of Charles University*. Prague, 2001. 55.

⁴ Josef Adamec – Karel Beránek – Ludmilla Hlavačková – Jana Nosáková – Eva Rozsivalová (ed.): *Biografický Slovník Pražské Lékařské Fakulty 1348–1939*. I–II. Praha, 1988. Beránek a középkori részek kutatásaiért felelt.

⁵ František Šmahel: Magister und Studenten der Prager Medizinischen Fakultät bis zum Jahre 1409. In: František Šmahel (Hrsg.): *Die Prager Universität im Mittelalter. Gesammelte Aufsätze von Frantisek Smahel*. Leiden–Boston, 2006. 103–158.

⁶ Jaroslav Kadlec: The Theological Faculty. In: Čornejová, I. – Svatoš, M. – Svobodný, P. (ed.): *A History of Charles University* i. m. 123–148.

⁷ Michal Svatoš: Praha. In: Jos M. M. Hermans – Marc Nelissen (ed.): *Charters of Foundation and Early Documents of the Universities of the Coimbra Group*. Groningen, 1994. 32–33. Vö. Frantisek Kavka: Die Gründung der Universität in Prag und ihre Bedeutung für die Entwicklung der tschechischen Kultur In: Zofia Kozłowska-Budkowa et al. (éd.): *Les universités européennes du XIV. au XVIII. siècle. Aspects et problèmes (Actes du Colloque International à l'Occasion du VI. Centenaire de l'université Jagellone de Cracovie 6-8. Mai 1964)*. Genève, 1967. 30.; Josef Emler (ed.): *Fontes Rerum Bohemicarum*. I–VIII. Pragae, 1873–1932. IV. 518.

⁸ Tonk S.: *Erdélyiek egyetemjárása* i. m. 334.; R. R. Betts: The university of Prague: 1348. *Slavonic and East European Review*, 27 (1948) No. 68. 215.

⁹ Henrik Denifle: *Die Entstehung der Universitäten des Mittelalters bis 1400*. Berlin, 1885. 591. (Pál fia Tamás neve az 594. oldalon szerepel.)

¹⁰ Fredericus Jenšovský (ed.): *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia, sumptibus comitorum regni Bohemiae ediderunt et recensendos historiae Bohemicae fontes delegati*. I–VII. Pragae, 1944. III. 354. Vö. Vladimír Rábík (ed.): *Monumenta Vaticana Slovaciae*. Tomus II. Volumen I. Trnava–Romae, 2009. 503.

ráadásul Pál fia Tamást összekeverte azzal az 1371-ben szereplő *Thomas Ungarussal* is, aki a Rohoncról való *Ethiopsis* Tamással azonos.¹¹ *Thomas Ungarust* 1371-ben javasolták *baccalaureusi* vizsgára az *artes* karon, és a fokozatot még ugyanabban az évben meg is szerezte, míg IV. Károly Pál fia Tamást 1365-ben is *baccalaureusi* fokozatra érdemesként ajánlotta a pápa figyelmébe.

Az 1348/1365–1401 közötti időszakra vonatkozóan azt mondhatjuk, a korábbi kutatási eredmények alapján, hogy összesen 109, minden kétséget kizáróan magyarországi diák látogatta Prága egyetemét, míg további 53 személyről nem lehet biztosan eldönteni, hogy magyarországi származású volt-e. Természetesen előfordult, hogy egy-egy személy több fakultást is látogatott. A vizsgált diákok között erre feltehetően öt esetben van példa. *Nicolaus Bleyweger de Rivulo Dominarum*, *Nicolaus Ungarus*, *Petrus de Strigonia*, akinek az esetében három diák azonossága sem kizárt, *Bartholomeus Ungarus de Strigonia*, valamint *Johannes Wittich de Molenbach*¹² személyében. A 109 beiratkozásból 62 esetben van tudomásunk arról, hogy a vizsgát sikerrel teljesítette valaki, ami 56%-os arány. E téren széles spektrumban mozog a skála a *baccalaureatustól* egészen a *doctori* fokozatig. Tudunk 40 *artium baccalaureus*ról, öt *licentiatum artium*ról és tizenkettő *magister artiumi*, továbbá három jogi *baccalaureusi* és két jogi doktori (valószínűleg kánonjogból) fokozatról az 1401. évvel bezáróan. Érdekes közép-európai sajátosság, hogy a legnépszerűbb kar, szemben a „régii Európa” egyetemeivel nem a jogi kar, hanem az alapokat nyújtó szabad művészeti fakultás volt. Igaz ez a magyarokra is, ugyanis a hallgatók több, mint kétharmada ott tanult, míg egyharmaduk választotta a jogi kart. A magyarországi hallgatók a cseh akadémiai nemzetben foglaltak helyet, noha néhányan más nemzetekben is előfordultak. Ugyanakkor igazán meglepő, hogy a cseh nemzetben belül a magyar diákok aránya megegyezett a morva hallgatókéval (15-15%).¹³ Kapronczay Károly mindössze egy magyar hallgatóról tudott számot adni a prágai orvosi karon,¹⁴ míg a teológiai karról kilenc magyar hallgatóra vannak bizonytalan információink.¹⁵

¹¹ A bécsi egyetemen tanult *Thomas de Rechnitz* ugyanis valószínűleg azonos a Prágában 1371-ben feltűnt *Thomas Ungarussal*. Ugyanakkor *Henrik Denifle* szerint a Bécsben tanult számos *Thomas de Hungaria* közül egyik sem *Ethiopsis* volt. *Henricus Denifle – Aemilius Chatelain* (ed.): *Auctarium Chartularii Universitatis Parisiensis. Liber Procuratorum Nationis Anglicae (Alemanniae) in Universitate Parisiensis I.* 1333–1406. Parisiis, 1894. (továbbiakban: *Auctarium Chartularii I.*) 839.

¹² Személyét azonban a prágai jogi egyetem prozopográfiájával foglalkozó kutatócsoport a Hanza régióhoz köti, ami nyilvánvaló tévedés. Projekt „Prosopografie Pražské Právnické Univerzity v letech 1372–1419”: http://www.cuni.cz/~borovic/matrika/projekt_en/vysledky/cesi/cesi.htm (Letöltés ideje: 2014. november 9.).

¹³ Svatoš, M.: *The Studium Generale* i. m. 74.

¹⁴ Kapronczay Károly: Adatok a prágai egyetem magyar orvosi vonatkozásaihoz (1348–1850). *Orvostörténeti Közlemények*, 89–91 (1980) 223.; Schrauf Károly: *Magyarországi tanulók a bécsi egyetemen*. Budapest, 1892. 171.; *Johannes Nep. Gerzabek* (ed.): *Liber Decanorum Facultatis Philosophicae Universitatis Pragensis, ab anno 1367 usque ad annum 1585 E Codice membranaceo illius Aetatis nunc primum luce donatum*. Pragae, 1830. (továbbiakban: *Liber Decanorum*) 373. A neve viszont sem Šmahel idézett tanulmányában nem szerepel, sem pedig *Karel Beránek* vonatkozó adatbázisában. *Adamec, J. et al.: Biografický i. m.*

¹⁵ Uo. Két hallgató kapcsán lehet feltételezni teológiai tanulmányokat, ám csak egyikük tanult a 14. században: *Nicolaus de Czypcz* (1376), aki „ain guet ler von der mess” volt. *Liber decanorum* 172.

Peter Moraw megállapítása szerint az *artes* és a teológiai kar a „középréteg” művelődési helye volt, míg a tehetősebb nemesek elsősorban a jogi kart részesítették előnyben. Ez a középréteg volt az, ami éppen a legfontosabb posztok alatti pozíciókat foglalta el.¹⁶ Ezt az álláspontját teljesen nem tudjuk sem alátámasztani, sem cáfolni magyarországi szempontból, lévén a diákok társadalmi helyzetét igen kis részben, nagyjából egyharmad arányban sikerült eddig rekonstruálni. Annyit előzetesen el lehet mondani, hogy az ismert háttérű diákoknak közel a fele valóban a köznemesi rétegből került ki, akik pedig sok esetben megtalálták az utat a jelentősebbnek (olykor a legjelentősebbnek) mondható pozíciók felé. Az életpályák feltérképezésénél azonban számos akadály nehezíti egy-egy személy életútjának a megismerését.

Prága közelsége miatt a nyugati, északnyugati országrészből várnánk nagyobb számban hallgatókat a Magyar Királyságból. Azonosítható származási helyük alapján azonban azt mondhatjuk, hogy az ország szinte minden részéből kerültek magyar diákok Prágába. A felvidéki megyék jelentős részéből érkeztek hallgatók a cseh fővárosba, de éppúgy találunk győri, baranyai, vagy épp bihari és zarándi hallgatókat is. Kiugrónak mondható viszont az erdélyi (21) és az esztergomi (11) diákok száma. E tény mögött a prágai egyetem nagy hazai reputációját láthatjuk, de természetesen szem előtt kell tartanunk a másik három, ebben a régióban alapított egyetem (a bécsi, a krakkói és a pécsi) indulásának nehézségeit is.¹⁷

A Prágában tanult magyar diákok tehát nem alkottak saját akadémiai nemzetet, de számuk nem lehetett jelentéktelen.¹⁸ Ha elfogadjuk, hogy az egyetemen az 1350-es évek derekán indult meg ténylegesen az oktatás, akkor a magyar hallgatók igen korán megjelenhettek.¹⁹ Az ország szinte minden vidékéről kerültek ki diákok Prágába, mely az egyetem széleskörű ismertségére utalhat. Érdekes hozadéka lehet ennek a kutatásnak, hogy némely esetben a már ismert archontológiákat is sikerülhet kiegészíteni.²⁰ A diá-

Vö. Josef Triška (ed.): *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity, 1348–1409*. (Repertorium Biographicum Universitatis Pragensis Praehussiticae, 1348–1409). Praha, 1981. 385. A másik hét hallgató személyét nehéz meghatározni.

¹⁶ Megfigyelései elsősorban a birodalomra vonatkoznak. Peter Moraw: Carreers of graduates. In: Peter Moraw (Hrsg.): *Gesammelte Beiträge zur deutschen und europäischen Universitätsgeschichte*. Leiden–Boston, 2008. 411–412.

¹⁷ Székely György: A pécsi és óbudai egyetemalapítások helye a közép-európai egyetemalapítási hullámokban. In: Csizmadia Andor (szerk.): *A 600 éves jogi felsőoktatás történetéből, 1367–1967. A pécsi egyetemtörténeti konferencia anyagából (1967. október 12.)*. Pécs, 1968. 117–129.

¹⁸ Hana Vaclavů és František Šmahel kutatásaiban még nagyszámú bizonytalan származású diákot találunk, ám az már most biztosan kijelenthető, hogy annál a biztosan magyar származású 68 diáknál több magyarországi hallgató tanult Prágában 1367/68–1398 között, mint amennyit Hana Vaclavů 1977-ben feltételezett. Hana Vaclavů: Počet graduovaných a negraduovaných studentů na pražské artistické fakultě v letech 1367–1398. A jejich rozdělení podle původu do univerzitních národů. *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis*, 17 (1977) No. 1. 23.

¹⁹ Hastings Rashdall: *The Universities of Europe in the Middle Ages*. I–II. Oxford, 1895. 215. Vö. Svatoš, M.: *The studium generale* i. m. 34.

²⁰ Példaként lehet megemlíteni András kalocsai kanonokot 1376-ból, vagy Berzencei László váradi kanonokot 1381-ből, akinek családi nevére eddig semmi nem utalt a forrásokban. Johannes Spurny

kok társadalmi állásának kutatása azonban még nincs lezárva: a megadott nevekből ítélve számos polgári származású hallgató járhatott ide, de sok még a nyitott kérdés.

A hallgatók életpályájának megismerése

Ahogy azt korábban említettem, komoly problémák merülnek fel a hallgatói életpályamodellek felállítása során. Elsőként a névhasználatot kell megemlíteni az azonosítást megnehezítő tényezők közül. Az iratokban 19 diák egyszerűen *ungarus* jelzővel szerepel, esetleg a *de Ungaria*, *de Pannonia* névalakkal együtt. A második nehezítő tényező, hogy Magyarországon több azonos nevű település is létezett. Ilyen szempontból bonyolult a Toplicáról származó Mihály esete is, akinél nehéz eldönteni, hogy a szlavóniai Toplica (Topuszkó), vagy valamelyik hasonló nevű helységből származik-e Trencsén, Nógrád, Szepes, Sáros, Hunyad vagy Temes megyéből.²¹ Egy harmadik szempont is felmerül a névhasználati vizsgálatok során felbukkanó problémák között. Nem lehet biztosan tudni, hogy egy-egy személy valóban arról a településről származott-e, amely a forrásokban a neve mellett szerepel. Várad, Esztergom, Pécs, de olykor a megyenevek is sokszor egyházigazgatási központokat, és nem származási helyet jelöltek. Példának okáért a feljegyzésekben 1376-ban szereplő *Dionisius archidiaconus de Jauriensis*²² tudjuk, hogy azonos Hédervári Dénessel,²³ és származási helyének nem a család valamely birtokát adta meg, hanem azt az egyházmegyét, benne a főespereséget, ahol fontosabb javadalmat bírt. Az ő esetében ismerjük egyházi tisztségét, de elképzelhető, hogy nem minden diák adta meg ilyen akkurátusan az általa bírt javadalmat. Így talán már érthető, hogy miért nehéz a városi polgárok azonosítása is. További probléma, hogy azok a hallgatók sem mindig használták hazatértük után fokozatukat, akik sikeresen teljesítették a vizsgájukat.

(ed.): *Album seu Matricula Facultatis Juridicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1372 ad annum 1418 E Codice membranaceo illius Aetatis nunc primum luce donatum, plenoque nominum indice auctum: Codex diplomaticus Universitatis eiusdem: originem, incrementa, privilegia, iura, benefica...cui item personarum rerumque index, atque...imagines exhibentes subnecuntur.* Pragae, 1834. (továbbiakban: *Album seu Matricula*) 31., 35. Ugyanígy érdekes Nicolaus de Swecia esztergomi kanonok esete. A Swecia helynév önmagában is gyanús, esztergomi kanonokságával pedig nehéz összeegyeztetni. A kérdés megválaszolásában nagy segítségemre volt Josef Triška munkája, ahol többször szerepelnek de Swecia származású diákok, többnyire a szász nemzetben. Egyiküknél, Carolus de Swecia nevű hallgatónál szerepel egyházi tisztsége (uppsalai főesperes), valamint, hogy canonicus Strenginensis. Strenginensis a mai svéd Strängnäs városát takarja. A Strigoniensis tehát nagy valószínűséggel egy félreértés vagy félreolvasás eredménye lehet. Triška, J.: *Životopisný slovník i. m. 61. Vö. Uo. 26., 29.; Branislav Varsik: Slováci na prazškej universite do konca stredoveku.* Bratisavae, 1926. 23.

²¹ ZSO II. 1488., 922. sz. Csánki I. 268., 312., II. 67., V. 142., IV. 196.

²² *Album seu Matricula* 31.

²³ Radvánszky Béla – Závodszy Levente (szerk.): *Héderváry család Oklevéltára. I–II.* Budapest, 1909. I. 1., 64–65., 97.

Szerencsére azonban számos olyan tényező is akad, amelyek segítenek egy-egy személy azonosításakor. A legnyilvánvalóbb segítséget minden kétséget kizáróan az egyházi tisztség megadása nyújtja. Több olyan esetről is tudunk, amelyeknél a névhasználat miatt csekély esély kínálkozott az azonosításra, de az egyházi vagy világi tisztség megadása az egyetemi iratokban segített beazonosítani a kérdéses személyt. Erre jó példa *Emericus prepositus de Ungaria* 1367-ből.²⁴ Mivel ebben az évben nevezték ki kalocsai préposttá Cudar Imrét,²⁵ és egyelőre más Imre nevű prépostra mindeközéig nem bukkanok az érintett időszakból, így feltételezésem szerint róla lehet szó a prágai iratokban.

További segítséget jelent egy adott személy társadalmi állásának a meghatározásakor, hogy milyen titulusokat használtak vele kapcsolatban az egyetemi iratokban, például *nobilis, servus domini, baro, hospes*. A polgári és nemesi személyek szétválasztása szerencsés esetekben lehetséges. Prága esetében viszont ez a fajta segítség ritkán kínálkozik, ugyanis hét személynél a *dominus*,²⁶ míg egyetlen embernél a *baro* szerepel, és a *dominus* titulusú személyek nagy részénél is ismert az egyházi tisztség. Az egyetlen báró, *Fridericus de Scharfynek* 1378-ból²⁷ valószínűleg azonos a magát a magyarországi Sárfehérről nevező Scharfenecki Frigyesel, tudniillik Scharfenecket a család két évvel korábban kapta adományba I. Lajos királytól, így az azonosítás lehetséges.²⁸

Szintén nyújthat némi segítséget, ha tudjuk, hogy egy adott személy más egyetemet, vagy ugyanazon egyetem egy másik fakultását is látogatta, amennyiben például eltérő a névhasználat. Erre azonban eddig Prágában nem találtam példát. Ha fentebb a fokozathasználatra mint hátráltató tényezőre hivatkoztam, akkor meg kell említenem mint segítőt is, ugyanis a fokozathasználatból visszafejtve olykor meg lehet határozni a személyazonosságot. A prágai szabad művészeti kar iratai szerint 1393-ban bocsátották *baccalaureusi* vizsgára *Georgius de Foro Caseorumot*,²⁹ és vizsgáját *sub mag. Jo. de Mutha* le is tette. A hazai forrásokban és a szakirodalomban is sűrűn szerepel Késmárki György, szepesi kanonok, később titkos alkancellár és szepesi prépost. Amikor 1400-ban Lomnici Hermann aki maga is egykori prágai diák volt, lemondott szepesi kanonokságáról és tanulmányait Padovában folytatta,³⁰ IX. Bonifác Késmárkinak ítélte oda Lomnici javadalmát a káptalanban.³¹ Késmárki György 1400. november 9-én mint *baccalaureus*

²⁴ Liber Decanorum 134.

²⁵ Udvardy József: *A kalocsai főszékeskáptalan története a középkorban*. Budapest, 1992. 47–48.

²⁶ Liber Decanorum 207.; Album seu Matricula 31., 56., 38., 12.

²⁷ Album seu Matricula 65.

²⁸ Frigyes maga is *strenuus* műlesként élt az udvarban, legalábbis 1404-ben e minőségében említik. DF 200 390.

²⁹ Liber Decanorum 288.

³⁰ Ipolyi Arnold – Fejérfataky László – Fraknói Vilmos – Pór Antal – Ortvy Tivadar (ed.): *Monumenta Vaticana Historiam Regni Hungaria Illustrantia*. Series I. 1–6. Series II. 1–3. Budapestini, 1887–1909. (továbbiakban: Mon. Vat.) I/4. 249. Török Márta nem zárta ki a Berzevici családba tartozását, és így nemesi származását sem. Török Márta: *Az egyházi középréteg mobilitása a szepesi káptalanban*. (PhD disszertáció.) 2011. 175.

³¹ Uo.

artium szerepel ebben az iratban. A kibocsátó hely és a fokozat igen valószínűvé teszi a két személy azonosságát, már csak azért is, mert eddig nem lehetett tudni, hogy Késmárki hol szerezhette grádusát.³²

A névhasználat a korábban vázoltakkal ellentétben szintén nem csupán akadályozó tényezőként szerepelhet, amennyiben a gúny- és ragadványneveket vizsgáljuk. Prága esetében pl. *Johannes Malacz* említendő meg.³³ Mivel nevéből hiányzik a *de* prepozíció így abból kiindulva, hogy nem helynévről, hanem tulajdonnévről van szó, rövid kutatás után bukkantam rá az Aranyi családra, Engel Pál genealógiai tábláján pedig magára Jánosra is.³⁴

Ezek tehát azok a tényezők, amelyek a kutatást befolyásolják. Mindezek figyelembevételével általánosságban elmondható, hogy a vitán felül magyarországi származású diákoknak megközelítőleg egynegyedére vannak eddig biztos életrajzi adataink, vagy felvethető azonosítási lehetőségeink. A későbbi kutatás során remélhetőleg ez az arány változni fog.

A királyi udvar szerepe a külföldi peregrinációban

A magyar nemesség az Anjou-korban udvari nemesség volt, és ez megmagyarázza, hogy az egyetemet járt nemesek között miért voltak sokaknak udvari kapcsolatai. Az előzetes vizsgálatok alapján a Prágában tanult magyar nemesek között többeknek voltak udvari összeköttetései, például a Bécsben tanult nemesi származású hallgatókhoz viszonyítva, viszont kevesebbeknek, mint az Itáliában képzetteknek.³⁵ Mindezzel arra utal, hogy bizonyos tényezők kedveltebb célponttá tették a cseh fővárost ebben az időszakban, mint Bécset. A kérdésfelvetés és a probléma vizsgálata nem elhanyagolható, és távolról sem előzmények nélküli. Hans Jürgen Brandt szerint ugyanis az egyetemtörténeti vizsgálatok keretét az akadémiai társadalom és az udvarok, valamint a polgárság és az egyházi szféra személyi összefonódásának vizsgálata képezi.³⁶ Peter Moraw szerint pedig a Német-római Birodalomban a királyi tanácsosok nem egyénként, hanem egy kapcsolati háló részeként kezelendők.³⁷ Olyan kapcsolati háló

³² Bónis nem írt egyetemi tanulmányairól. Bónis György: *A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon*. Budapest, 1971. 101., 114–120.; Török M.: *Az egyházi középréteg* i. m. 172.; C. Tóth Norbert: *A székes- és társaskáptalanok prépostjainak archontológiája 1387–1437*. Budapest, 2013. 83.

³³ Liber Decanorum 187., 203., 205.

³⁴ Engel: *Gen „Aranyi (Bencenci, Piskinci család)” családfa*.

³⁵ A bécsiek számát az húzhatja fel, hogy közöttük sok olyan is van, akik Prágából mentek tovább tanulni Bécsbe. A prágai nemesi származású diákoknak, akik udvari kapcsolatokkal is bírtak, Prága volt az első egyetemi állomásuk.

³⁶ Hans Jürgen Brandt: *Universität, Gesellschaft, Politik und Pfründen am Beispiel Konrad von Soltau*. In: Jacques Paquet – Jozef Ijswijn (éd.): *Les universités à la fin du moyen âge*. Louvain, 1978. 614.

³⁷ Peter Moraw: *Conseils princiers en Allemagne au 14eme et au 15eme siecle*. In: Moraw, P. (Hrsg.): *Gesammelte Beiträge* i. m. 548.

részei, amelybe a család és a szülőföld épp úgy beletartozott, mint azok, akikkel karrierjük vagy tanulmányaik alatt ismerkedtek meg.³⁸ Mint említettem, az eddig vizsgált életpályák alapján valószínűsíthető, hogy viszonylag magas volt a nemesi származásúak aránya az egyetemen. Az újdonság az eddig többnyire arisztokratikus jellegű közép-európai, de legalábbis a magyar egyetemjóról tekintve,³⁹ hogy a legtöbben közülük már köznemesi sorból származtak.⁴⁰ Ez a körülmény nem csupán a prágai egyetem színvonalának, hanem közelségének tudható be, hiszen viszonylag olcsón lehetett ide eljutni. Mivel a 14. század közepéig a Magyar Királysághoz legközelebbi egyetemek Itáliában és a Francia Királyságban voltak, így az útiköltségek, az utazás minden fátalma és veszélye, valamint a tanulmányok és a vizsgák díjai csak a legtehetősebb ifjaknak tették hozzáférhetővé a tudást.⁴¹ Ezért is volt nagy jelentőségű Prága, Bécs és Krakkó egyetemeinek a megalapítása. Azt is el lehet mondani, hogy az uralkodók számára is haszonnal jártak a közép-európai egyetemek, hiszen ezentúl válogathattak a nagyobb számú képzett egyházi és világi értelmiségi közül.⁴²

Az egyetemi tanulmányok költségei miatt is gyakran találkozunk a forrásokban és a szakirodalomban az uralkodók patronálási szerepével, és ez a magyar peregrináció kez-

³⁸ Ebbe a kapcsolati hálóba illeszkedik bele pl. Budai János és Pöstyéni Tamás jól ismert kapcsolata, de az említett titkos kancellárok és alkancellárok kapcsolata és felemelkedése is. Kérdéses az 1409-ben Prágában tanult Csapi László példája *dominusa*, Pálóci Mátyus fia, Péter egyetemre küldésében, ahogy nem zárható ki, hogy a korábban feltehetően a Perényi famíliához tartozó Csapi prágai tanulmányaihoz is Perényi Imrében látta az előképet. Csapi később Zsigmond tanácsosa és kísérfője lett. Liber Decanorum 406., 408. Vö. 1430. október 13. Regesta Imperii: http://www.regesta-imperii.de/id/1430-10-13_3_0_11_2_0_1941_7851, 1431. július 30. http://www.regesta-imperii.de/id/1431-07-30_3_0_11_2_0_2911_8769 1422. január 13. http://www.regesta-imperii.de/id/1422-01-13_1_0_11_1_0_5275_4707 (Letöltés ideje: 2014. november 9.); E. Kovács Péter: Emperor Sigismund's coronation in Rome. In: Péter E. Kovács – Kornél Szovák (ed.): *Infima Aetas Pannonica. Studies in Late Medieval Hungarian History*. Budapest, 2009. 140., 142.

³⁹ Kezdetben a cseh peregrináció is döntően nemesi származású személyekből állt. Svatoš, M.: *The studium generale*. i. m. 26.

⁴⁰ Ugyanakkor többen felhívták már a figyelmet, arra, hogy a polgárság peregrinációja jelentősebb volt, mint azt korábban hittük. Vö. Rainer Christoph Schwinges: On recruitment in German Universities from the Fourteenth to Sixteenth Centuries. In: Rainer Christoph Schwinges (Hrsg.): *Studenten und Gelehrte: Studien zur Sozial und Kulturgeschichte deutscher Universitäten im Mittelalter*. Leiden, 2008. 40.; Kubinyi András: A középkori magyarországi városhálózat hierarchikus térbeli rendje kérdéséhez. *Településtudományi Közlemények*, 23. (1971) 58–78.

⁴¹ A bécsi egyetem diákjainak (*baccalaureus* és *magister*) kiadásait Tonk Sándor közli. Tonk S.: *Erdélyiek egyetemjárása* i. m. 115. Tonk szerint Bécs az egyik legolcsóbb egyetem volt a régióban, pl. Lipcséhez vagy Prágához viszonyítva. Šmahel szerint a szegény diákok 6-10, az átlag 14, míg a jobb módúak 24 vagy több garast fizettek a beiratkozás során. A státútmokban a beiratkozási díj valóban 6 garas volt, ám a matricula hiányában pontos adataink nincsenek. Ellenben a mindössze néhány évből megmaradt szász nemzet anyakönyve a jogi egyetemről azt mutatja, hogy a legtöbb diák 1-2 garast fizetett. Svatoš, M.: *The studium generale*. i. m. 55.; Liber decanorum I. 46–51.

⁴² Mályusz Elemér: Zsigmond király központosító törekvései Magyarországon. *Történelmi Szemle*, 3 (1960) 176.

detein sem volt másként.⁴³ Hasonló gyakorlatot figyelhetünk meg Nagy Lajos uralkodása idején is, például 1345-ben a későbbi nyitrai püspök, majd kalocsai érsek, Szigeti István *magisteri* fokozata érdekében folyamodott Nagy Lajos és az anyakirályné VI. Kelemen pápához.⁴⁴ Nem sokkal később *Nicolaus Nicholai* nevű párizsi diák *baccalaureusi* fokozatáért járt közben a király és Erzsébet anyakirályné.⁴⁵ Az uralkodók e patrónusi szerepe tehát ismert, Prágával kapcsolatban azonban egyelőre ilyen jellegű egyértelmű kapcsolatot nem találtam az uralkodó és a diákok között. Mindazonáltal több tényező megfontolandó.

Az azonosított nemesi származású személyek közül feltűnően sokan kapcsolódtak az udvarhoz, többnyire rokoni szálakkal. Cudar Imrének – aki királyi káplánként is bejáratos volt az udvarba – valamennyi testvére az udvarban szolgált.⁴⁶ Kurcz Ágnes és Bónis György véleménye szerint a legidősebb testvér, Péter gondoskodhatott fivérei udvarba kerüléséről és taníttatásukról, aki nem mellesleg maga is udvari apródként kezdte 1343-ban, és 1352-ben még ugyanezt a feladatot látta el.⁴⁷

Hédervári Dénes apja, Hédervári III. Miklós királynéi ajtónállómester 1348-ban udvari lovag volt,⁴⁸ míg a Šubić családból származó és 1377-ben Prágában tanuló Miklósnak (*nepos comitis de Breberio*)⁴⁹ szintén az apja, György fia Pál 1380-ban királyi apród, majd 1393-ban udvari lovag lett.⁵⁰ 1379-ben bukkan fel a szabad művészeti kar anyagában a már említett *Johannes Malacz*, akinek apja, Aranyi Malac Miklós 1351-ben szerepelt királyi apródként.⁵¹ Mezőlaki Zámbo Lőrinc pozsonyi prépost⁵² apja, Miklós 1361–64 között tűnik fel a királynéi udvartartás ifjaként, akárcsak nagybátyja, István.⁵³ Scharfenecki Frigyes apja, János 1376-ban volt az aula lovagja.⁵⁴

⁴³ Ismert pl. Elvinus esete, aki Boleszló váci püspök testvére volt, és III. Béla küldte Párizsba, hogy zenei tanulmányokat folytasson. Székely György: Magyar tanárok és hallgatók az európai egyetemeken az Árpád korban. *Levéltári Szemle*, 45 (1993) 5.

⁴⁴ Gábrriel Asztrik: *Magyar diákok és tanárok a középkori Párizsban*. Budapest, 1938. 9–10. (Különnyomat a *Philológia Közlöny* 1938. évi 4-9. füzetből).

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ Simon, Miklós és György 1352-ben, Mihály 1357-ben, míg István 1360-ban volt udvari apród. Kurcz Ágnes: *Lovagi kultúra Magyarországon a 13-14. században*. Budapest, 1988. 302.

⁴⁷ Kurcz Á.: *Lovagi kultúra* i. m. 301.

⁴⁸ Kurcz Á.: *Lovagi kultúra* i. m. 292.

⁴⁹ *Album seu Matricula* 32. Jelen állás szerint vagy ő, vagy Malac Miklós volt az első világi nemesként egyetemre kerülő és világi pályán is maradó személy a középkori magyar peregrináció történetében.

⁵⁰ Kurcz Á.: *Lovagi kultúra* i. m. 289., 303. A prágai jogi egyetem prozopográfijával foglalkozó kutatócsoport szerint a *Brebiri comes unokaöccse* azonban francia származású volt. Projekt „Prosopografie Pražské Právnické Univerzity v Letech 1372–1419”: http://www1.cuni.cz/~borovic/matrika/projekt_en/vysledky/cesi/cesi.htm (Letöltés ideje: 2014. szeptember 16.)

⁵¹ Kurcz Á.: *Lovagi kultúra* i. m. 302.

⁵² *Album seu Matricula* 37-38.

⁵³ Kurcz Á.: *Lovagi kultúra* i. m. 303.; Engel: *Arch* II. 262. Még több adatot hoz: Zámbo Miklós pl. kassai és szomolnoki kamaraispán, óbudai várnagy, besztercei várnagy, főkincstartó.

⁵⁴ Engel: *Arch* II. 486.

Mégis talán a két leghíresebb személy közülük Perényi Imre és Beckói vagy ifjabb Stibor. Perényi 1384-ben tűnik fel Prágában, amikor *baccalaureusi* vizsgára bocsátották, ám fokozatát nem szerezte meg.⁵⁵ Ő, hasonlóan Scharfeneckihez már maga is tagja volt a királyi aulának. Amellett, hogy apja, Péter udvari lovag volt 1359-1387 között,⁵⁶ Perényi Imre hazatérte után 1388-ban feltűnt a királyi apródok sorában.⁵⁷ Az ifjabb Stibort, az erdélyi vajda fiát 1400-ban javasolták vizsgára Prágában, és a *baccalaureusi* fokozatot 1401-ben szerezte meg.⁵⁸ Apja, Stiborici Stibor 1388-ban udvari lovag,⁵⁹ és Zsigmond leg-hűségesebb embere volt. Mások azonban – adataink szerint – csak jóval tanulmányaik után kerültek kapcsolatba az udvarral. Ehhez a körhöz tartozik Alcsebi Miklós, Makrai Benedek és feltehetően Upori István, valamint más külföldi származásúak mellett a cseh Uski János is.

Makrai Benedek 1384-ben szerezte meg *baccalaureatus*át az *artes* karon,⁶⁰ és 1387-ben lett *magister*.⁶¹ Ám a tanulás iránti vágy Bécsig,⁶² Párizsig⁶³ és Padováig vitte, ami későbbi életére is nagy hatással lett.⁶⁴ Az 1403-as felkelésben való részvétele és szabadulása után Zsigmond tanácsadója lett.⁶⁵

⁵⁵ Liber decanorum 222. Josef Triška ugyanakkor fokozatszerzéséről ír. Triška, J.: Životopisný slovník i. m. 98.

⁵⁶ Engel: Arch II. 190.

⁵⁷ Kurcz Á.: *Lovagi kultúra* i. m. 304. A rihnoi ághoz tartozott az a Perényi Miklós fia Miklós, aki udvari lovag volt 1352-ben, később (1380–1382) pedig székely ispán lett. Kurcz Á.: *A lovagi kultúra* i. m. 292.; Engel: Arch II. 292.

⁵⁸ Liber decanorum 358., 365.

⁵⁹ Kurcz Á.: *Lovagi kultúra* i. m. 296.

⁶⁰ Liber Decanorum 225.

⁶¹ Liber Decanorum 250.

⁶² Benedictus de Macra de Hungaria néven 1385-ben. Paul Uiblein (Hrsg.): *Acta Facultatis Artium Universitatis Vindobonensis. 1385-1416. Quellen zur Geschichte der Universität Wien. 2. Abteilung. Graz–Wien–Köln, 1968. 5., 20–21., 23., 37., 41., 48., 54., 62., 63–67.*

⁶³ Benedictus de Makra de Hungaria néven 1395-ben. Auctarium Chartularii I. 989.

⁶⁴ Skorka Renáta (szerk.): *Eberhard Windecke emlékiratai Zsigmond királyról és koráról*. Budapest, 2008. 30.; Gelicich József – Thallóczy Lajos (szerk.): *Raguza és Magyarország összeköttetései oklevéltára*. Budapest, 1887. 846. Egészen 1408-ig raboskodott, és szabadulásának körülményei egyetemi tanulmányaiig vezetnek vissza. A fentebb már említett Ethiopis Tamás, Thomas Ungarus néven 1371-ben tanult Prágában, majd Makrai tanulótársa lett Párizsban. Ethiopis a győri egyházmegye szülötte volt, és 1408-ban a párizsi egyetem angol nemzetének *procurator*a lett. Auctarium Chartularii I. 839.; Auctarium Chartularii I. XXXV.; ZSO II. 6376. sz. Makrai már három éve raboskodott, amikor 1406. június 8-án Magyarországi Tamás kérésére a párizsi egyetem angol nemzete elhatározta, hogy az éppen Párizsba készül magyar követeknél közbenjár Makrai Benedek szabadon bocsátása érdekében. Azt is megtudjuk, hogy Magyarországi Tamás 1408. december 21-én Magyarországra utazik az egyetem megbízásából. Nem tudni, hogy Benedek mester pontosan mikor szabadult, de elképzelhető, hogy Tamás mester ebből a célból tett látogatást hazájában. Sajnos nem tudni azt sem, hogy kik voltak a tagjai annak a követségnek, mely 1406-ban Párizsban járt, de annyi bizonyos, hogy Ethiopis Tamás ismerte Makrait, és közbenjárása (noha elképzelhető, hogy csak személyes, magyarországi látogatása után) hatására szabadult ki Makrai. Nem zárható ki azonban, hogy a bocsánatot nyert Csáki István, vagy akár a Makraival Prágában egy iskolapadot koptató Perényi Imre titkos kancellár is közbenjárhatott érte. Auctarium Chartularii I. 928. 1406. június 8-án, mint amicus Benedicti de Makra szerepel. Auctarium Chartularii II. 839.

⁶⁵ Bónis Gy.: *A jogtudó értelmiség Magyarországon* i. m. 116–117.

1402-ben Zsigmond király kápolnaispánja lett a *baccalaureusi* fokozatot Prágában 1385-ben megszerző Alcsebi Miklós, Jakab fia.⁶⁶ 1418-ban már *artium magister*,⁶⁷ mely fokozatot nem tudni pontosan hol szerezte, bár nem lehet kizárni Bécsset, ahol Alcsebi szintén tanult.⁶⁸

Nem lehet teljes bizonyossággal állítani, hogy Upori István is prágai diák volt, de vannak erre utaló jelek. IX. Bonifác pápa egy 1392. évi oklevele Uporit *magister in artibus*nak és kánonjogi tanulóknak nevezte.⁶⁹ Az időkorlátokat,⁷⁰ valamint a diákok neveit figyelembe véve három személy jöhet számításba. Ketten Bécsben tanultak (*Stephanus de Ungaria* 1377-ben,⁷¹ és egy ugyanilyen nevű diák 1383-ban⁷²), míg a harmadik, *Stephanus Ungarus* Prágában, 1379-ben.⁷³ Előbbi kettő esetében a jól megmaradt bécsi egyetemi anyagok nem tudósítanak fokozatszerzésről, ellenben Prágában *Stephanus Ungarust* 1379-ben bocsátották *baccalaureusi* vizsgára, és 1382-ben már *artium magister* Engelschalki Albert mester keze alatt.⁷⁴ A fokozathasználat tehát a *de Ungaria* nevű diákok közül felveti a lehetőségét annak, hogy Upori is Prágában szerezte grádusát. Mindez azonban nem zárja ki, hogy új információk előkerülése megkérdőjelezheti Upori és *Stephanus Ungarus* azonosítását a jövőben.⁷⁵ Természetesen nem prágai sajátosságról van szó, ugyanezt a

⁶⁶ Liber Decanorum 232-233.

⁶⁷ Lukacsics József (szerk.): *XV. századi pápák oklevelei*. I–II. Budapest, 1931–1938. I. 57.

⁶⁸ Willy Szaivert – Franz Gall – Kurt Mühlberger (Hrsg.): *Die Matrikel der Universität Wien*. I–VIII. Wien–Köln–Graz–Weimar, 1956–2014. (továbbiakban: *Die Matrikel der Universität*) I. 18. 1412. február 2-án Alcsebi, mint felhívízi gubernátor oklevelében hálát ad nővérének Katalinnak és sógorának, Istvánnak, amiért tanították őt. „...ab infantia sua educantes in diversis locis et partibus, quibus litterarum viget scientia, causa studii in eorum sumptibus et expensis fovissent et conservassent.” – ZSO III. 1677. sz. Sógora a Gatályi családból származott. Vö. Engel: *Gen „Gatályi” családja*; Áldásy Antal: *Magyar címeres emlékek*. III. füzet. Budapest 1926. 27–28. Rokonsága a Zemplén megyei Gatályi családdal indokolhatja Gatályi László krakkói tanulmányait, és udvarba kerülését. 1421. szeptember 17-én, Perényi Péter országbíró oklevelében szerepel, mint királyi ember. ZSO VIII. 983. sz.

⁶⁹ Mon. Vat. I/3. 207–208.

⁷⁰ Tonk Sándor mind a Ba, mind az Ma képzésre 1,5–2 éves tanulóidőt feltételez, de elismeri, hogy ennél tovább is tarthattak, és a beiratkozás körüli átlagéletkort, többek között Hajnal István nyomán, 13–16 év közöttire teszi. Vagyis 6–8 évvel számolhatunk, amennyiben 20–21 év körüli graduálást tekintjük átlagnak. Tonk viszont felhívja a figyelmet, hogy az erdélyi diákok esetében többnyire meglett emberként kerültek egyetemre a diákok. A szűkebb értelemben vett Magyarország esetében ezt további kutatások fogják eldönteni. Tonk S.: *Erdélyiek egyetemjárása* i. m. 97–98.

⁷¹ Die Matrikel der Universität I. 6.

⁷² Die Matrikel der Universität I. 13.

⁷³ Liber Decanorum 190.

⁷⁴ Liber Decanorum 203–204.

⁷⁵ Tanulmányai az ő családjára is hatással voltak. Egyik leánytestvére, Ilona a Semsei családba házasodott, Semsei János abaúji földbirtokos felesége lett. Házasságukból több gyermek is született, köztük János, később pankotai főesperes. Róla viszont tudjuk, hogy Bécsben tanult Johannes de Zemsche archidiaconus de Pankotha in ecclesia Agriensi néven 1413-ban. Családja a megyei köznemesség felsőbb rétegéhez tartozott, érdemeiket pedig hadi szolgálatokkal gyarapították. E családban elsősorban a tanult, tehetős és nagy befolyású nagybáty, Upori püspök jöhet szóba, mint unokaöccse mecénása. Kádas

tendenciát megfigyelhetjük Bécsben és Itáliában is. Ami Prágát a sorból kiemeli, az az udvari kötődésű nemesi hallgatók Bécshez,⁷⁶ de akár Itáliához mérten is nagyobb száma a 14. században.⁷⁷

Az imént felsorolt személyek közül a legtehetősebb nemesek közé a Cudar, Hédervári és Brebir urai, a Šubić családok tartoztak, míg a többiek a feltörekvő, vagy már korábban is jómódúnak számító köznemességet gyarapították. Számukra a közép-európai egyetemek, és közülük is az első, a császárok székhelyén található, gazdasági szempontból is igen erős Prága az egyszerűbben megközelíthető egyetem típusát jelentette, amely anyagilag nem volt olyan megterhelő, mint Itália, viszont Bécsnél névösebbnek számíthatott. A hallgatói névsorokat átfutva Párizshoz és Itáliához, de még a prágai egyetem más nemzeteihez viszonyítva is nagyon sok a polgári név a feltehető nemesi származásúakhoz képest. Aki tehát Itáliát nem engedhette meg magának, de anyagi szempontok miatt nem kényszerült rá az olcsóbb bécsi egyetemre, annak Prága a kézenfekvő választás a régióban. A krakkói egyetem tulajdonképpen a 15. század hajnaláig nem működött,⁷⁸ míg a bécsi egyetemet is újra kellett alapítania III. Albertnek 1383-ban, amely ráadásul csak 1384-ben kapott engedélyt teológiai kar felállítására.⁷⁹ Hozzájuk képest Prágában zavartalanul folyt az oktatás, dacára az olyan belső konfliktusoknak, mint a jogi kar önállósulása,⁸⁰ valamint a Károly Kollégium körül kitört vita, amely végül is a német hallgatók első távozásához vezetett a nem sokkal korábban alapított heidelbergi és kölni egyetemekre.⁸¹

A zavartalan oktatás, a jó nevű tanárok, a jó megközelíthetőség és a császárságban betöltött központi szerepe miatt tehát Prága népszerű volt az egyetemek között a 14. századi Közép-Európában. Magyar szempontból ez viszont elsősorban az alsóbb szintű (szabad művészeti) képzés esetén mutatkozott meg. Sokan megelégedtek a szabad művészeti *baccalaureus* vagy *magister* fokozattal, és kevesen léptek tovább. Mindösszesen harminc esetben feltételezhetjük, hogy egy hallgató más egyetemen is megfordult, ami

István: Középkori család- és birtoktörténet: A Semseiek. In: *Fons*, 20 (2013) 440.; Engel: *Arch* II. 212. Vö. Kádas I.: Középkori i. m. 445–448.

⁷⁶ Tüskés Anna szerint Bécsben az összes diáknak mindössze 7%-a volt nemes, ami az általa közreadott több mint 7200 diák esetében nem sok. Még akkor sem az, ha az időközben létrejött MTA–ELTE Egyetemtörténeti Kutatócsoportban Szögi László megrostálta Tüskés adatait, és közülük 6600 diák maradt 1365–1526 között. Prágában azonban csak az általam is vizsgált időszakban ez az arány 10% volt. Tüskés Anna: *Magyarországi diákok a bécsi egyetemen 1365–1526*. Budapest, 2008. 10.

⁷⁷ Ez azonban csak az udvarhoz kötődő, és nem az ott (pl. a kancellárián) szolgáló személyek esetében igaz. A kutatás egy következő lépcsőfokában a magyar királyi udvar és az osztrák hercegi valamint a cseh királyi udvar összehasonlítása, és nem utolsósorban a lengyelek prágai tanulmányaival történő összevetése árnyalhatja a képet.

⁷⁸ 1397-ben alapította újra Hedvig királynő és Jagelló Ulászló. Rashdall, H: *The Universities* i. m. II. 283–284.

⁷⁹ Rashdall, H: *The Universities* i. m. II. 237–238.

⁸⁰ Jiří Kejř: The Prague Law Faculty and the Law University. In: Čornejová, I. – Svatoš, M. – Svobodný, P. (ed.): *A History of Charles University* i. m. 152–154.

⁸¹ Svatoš, M.: *The Studium generale* i. m. 78–79.

az esetek kicsivel több, mint a negyedét jelenti.⁸² Ez arra enged következtetni, hogy egyrészt az itáliai egyetemek még mindig túl drágának bizonyultak, másrészt hogy, a prágai egyetem a tanulmányok kezdetén volt elsősorban közkedvelt. A nyugaton népszerű képzett juristák minimális számban kerültek ki Prágából, és még kevesebben jutottak be az udvarba.⁸³ Mályusz Elemér mutatott rá, hogy Magyarországon az egyháziaknak sem volt szükségük különösebben magas képzettségre. IX. Bonifác pápa 1389-ben is csak azt írta elő egyik oklevelében, hogy a kanonokoknak elég tudniuk énekelni, olvasni valamint latinul beszélni és fogalmazni.⁸⁴ Mindezekből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a prágai egyetem az egyik, de feltehetően nem a legjelentősebb oktatási intézmény volt a magyar értelmiség számára.

A királyi udvar azonban nem feltétlenül csak anyagi támogatást jelent, hanem akár kulturális mintaképet is. Evidencia számba megy az a kijelentés, hogy a magyar peregrináció döntően egyházi volt. A világi pozíciók eléréséhez Magyarországon nem – de nem egy olyan esetet ismerünk, amikor egyházi tisztségek elnyeréséhez sem – volt szükség semmilyen egyetemi végzettségre, mivel azt a megfelelő származás, a családi kötelek és az udvari kapcsolatok határozták meg. Mégis, miért érthette meg a tulajdonképpeni katonacsaládból való Perényi Imrének, vagy Malac Jánosnak, az ifjabb Stibornak de akár Makrai Benedeknek, világi személyeknek egyetemre menni?

A válasz igen sokrétű, és olykor személyenként is változó. A nemesség alsóbb rétegéhez tartozó személyeknek valószínűleg az uralkodó figyelmének a felkeltése és a jobb elhelyezkedés volt az oka, ami az egyetemre vezette őket. Ezt feltételezhetjük például Makrai Benedek esetében.⁸⁵ A Szentemágócs nemzetség Gacsalkéri családjából származott, apja Balázs. Egyik testvére, István baranyai alispán, míg másik fivére, Sebestyén sókamaraispán 1397-ben, és 1403-ban is e tisztség viselőjeként említik⁸⁶ – címzése szerint *litteratus* is –,⁸⁷ ami mutat némi kapcsolatot az udvarral. Ez a milió kedvezhetett Benedek taníttatásának. Az ő esetében tehát főleg személyes ambíciókról, valamint családi hatásról beszélhetünk, amely, bár kitérőkkel, de meghozta gyümölcsét.

⁸² Közülük a legtöbben a bécsi egyetemet választották második állomásul, míg a többiek Krakkó, Bologna, Padova és Párizs egyetemei között mozogtak. Egnél több további egyetemet csak négy hallgató látogatott (Kassai György, Makrai Benedek, Leó nagycsúri plébános és Zámbo Lőrinc). Közülük is kiemelkedett Makrai Benedek, aki három további egyetemet is látogatott Prága után.

⁸³ Megfontolandó ugyanakkor Bónis György felvetése a lengyelek jogi képzésével kapcsolatban. Szerinte ugyanis a lengyel fejlődésben nagyobb szerepe volt a politikusoknak a jogászokénál. Bónis György: *A jogtudó értelmiség a középkori Nyugat –és Közép-Európában*. Budapest, 1972. 139. A lengyelek 14. századi peregrinációjával történő összehasonlítás ezért is vezethet a későbbiekben értékes eredményekre.

⁸⁴ Mályusz Elemér: *A konstanzi zsinat és a magyar főkegyúri jog*. Budapest, 1958. 109–110.; Mon. Vat. I/3. 3.

⁸⁵ Bónis Gy.: *A jogtudó értelmiség Magyarországon* i. m. 116. Vö. Mályusz E.: *A konstanzi zsinat* i. m. 108–109.

⁸⁶ ZSO II. 2378–2380. sz.

⁸⁷ Engel: *Gen „Szentemágócs nem 6. tábla Gacsalkéri” családja*.

Perényi Imrénél már nehezebb meghatározni ezt az okot.⁸⁸ Érdekes, hogy noha a Perényiek a Drugeth család szolgálatából emelkedtek fel,⁸⁹ és döntően várnagyai, ispáni, esetleg udvari tisztségeket láttak el,⁹⁰ a korabeli katonacsalád egyetemre küldi egyik, még csak nem is egyházi pályára készülő tagját. Persze nem lehet kizárni, hogy Imrét erre a pályára szánták. Két fivére volt, Miklós és János, akik Nikápolynál estek el Zsigmond szolgálatában. Miklós Zsigmond megbízható hívének számított, és ő juttatta be két öccsét is az udvarba.⁹¹ Apja Péter, aki 1388 körül halt meg, vélhetően egyetemi tanulmányokkal szerette volna biztosítani Imre fia karrierjét is.⁹²

Az Aranyi család Hunyad megye jómódú nemesei közé tartozott. A család egyik első jelentősebb tagja, István 1333-ban hunyadi szolgabíró volt.⁹³ Fia, Miklós a királyi udvarba került, és 1351-ben udvari ifjú lett. Az ő fia volt János, akinek a nevét a prágai egyetem iratai tartalmazzák. Az *artes* fakultás irataiban szereplő Malac nevet valószínűleg apja ragadványneve után jegyeztette be sajátjaként Prágában. Az ő esetében vitán felüli, hogy a vidéki köznemes felemelkedési vágya állt az egyetemi tanulmányok háttérében. Hogy ez a későbbiekben mennyire hatott családjára, az attól függ, hogy Malac János mennyiben kötődik a később magasra törő Aranyi István királyi jogügyigazgatóhoz és családjához. Annyi biztos csak, hogy maga János hunyadi ispán lett a 14. század végére.⁹⁴

A figyelemfelkeltés, a jobb tisztségek, a gazdagabb javadalmak utáni vágy mellett felvethető egy további tényező, ami összefügghet az egyetemjárás és a királyi udvar eddigiekben taglalt kapcsolatával. Ez pedig a királyi udvar mentalitásának a hatása. A királyi udvar volt a gyűjtőhelye az ország legképzettebb tudósainak, mivel Nagy Lajos szerette magát képzett emberekkel körülvenni. Itt példaként említhető a külföldön csak a „magyar király legistájaként” emlegetett Bredenscheid János,⁹⁵ a sziléziai Jägerndorfi Pál,⁹⁶ vagy az a Verebélyi Péter, akiért Szigeti István járt közben a pápánál, és aki szintén Lajos király káplánja volt.⁹⁷ Nagy a jelentősége annak is, hogy éppen az 1360-as évek elején je-

⁸⁸ Tudjuk, hogy a család nyalábi ágában volt még egy Imre, akinek azonban 1378-ban már özvegyét említik. Tekintve, hogy Emericus de Perin 1384-ben tűnik fel a prágai egyetemen valószínűtlenné teszi, hogy a Perényi család nyalábi ágából, és nem a terebesi ágból való Imréről lenne szó. Engel: *Gen* „Perényi 1. tábla: nyalábi ág és 2. tábla: terebesi ág” családfák.

⁸⁹ Fügedi Erik: *Ispánok, bárók, kiskirályok*. Budapest, 1986. 314.

⁹⁰ Engel: *Arch* II. 189–190.

⁹¹ Fügedi E.: *Ispánok* i. m. 314.

⁹² A később tekintélyes egyházi pályát befutó Szepesi János is még világi személyként lépett a padovai egyetem falai közé, amikor is még miles-ként említik. Amennyiben az 1379. január 17-én szereplő „d. Johannes miles, filius quondam (...) comes domini regis Hungariae”-vel azonosnak vesszük. Veress Endre: *Matricula et Acta Hungarorum in Universitate Patavina Studentium (1264–1864)*. Budapest, 1915. 3.

⁹³ Engel: *Gen* „Aranyi (Bencenci, Piskinci család)” családfa.

⁹⁴ Engel: *Arch* I. 248.

⁹⁵ Bónis Gy.: *A jogtudó értelmiség Magyarországon* i. m. 36.

⁹⁶ Bónis Gy.: *A jogtudó értelmiség Magyarországon* i. m. 33.

⁹⁷ Megemlíthetők a királyi káplánok, így pl. Garai János kápolnaispán, királyi követ, vagy Alsáni Bálint, Szigeti István. Gábrriel A.: *Magyar diákok és tanárok* i. m. 11.; Körmeny Kinga: *Studentes extra Regnum* 1183–1543. Budapest, 2007. 177.

lent meg a királyi udvarban Bartolomeo Piacentini, padovai professzor, akit feltehetően Vilmos pécsi püspök hívott meg a Zárában folyó magyar–velencei béketárgyalásokról Magyarországra, és akit Nagy Lajos a tanácsosává is kinevezett.⁹⁸ Szintén fontos momentum a királyi könyvtár gyarapodása Lajos uralkodása idején.⁹⁹ Nem elhanyagolható szerepe lehetett az 1380-as években a Prágában tanuló magyar diákok kiugróan magas számára annak, hogy IV. Károly másodszületője, Zsigmond hosszas diplomáciai tárgyalások után a magyar királyi udvarba költözött 1379-ben. Az elkövetkező évtizedek potenciálisan is központi alakjának tekintett Zsigmond származásának (és a személyéhez fűzött érdekeknek) nem kis szerepe lehetett az udvari nemesek Prágába kerülésének. Ezek ismét érdekes például szolgálhattak az udvari nemesség számára, akik a hagyományos katonai-udvari szolgálat mellett egyik családtagjuk jövőjét az egyetemi tanulmányokkal is biztosabbnak érezhették.

Összegzés

Prága egyeteme a 14. század során jelentőségben még meghaladta Bécs és Krakó szerepét Közép-Európában, s magyar vonatkozásban is az egyik legfontosabb univerzitás volt ebben az időben. Szerepének a tisztázásában elsődleges fontosságú a hallgatók életpályájának kutatása és elemzése. Az ismert életpályákból kiderült, hogy a korszak több fontosabb személye Prágában végezte tanulmányait, s többeknek közülük szoros kapcsolatai voltak a királyi udvarral. A nemesek számára a jobb pozíciók megszerzése egy fontos cél lehetett. Peter Moraw szerint az egyetemi képzés (elsősorban azonban a fokozatszerzés) olyan lehetőséget jelentett, mint a társadalmi rang, a születés, a vagyon vagy a katonai szolgálat.¹⁰⁰ Azokkal ellentétben viszont értéke állandó volt egész Európában. Az tudott a legjobban érvényesülni, aki az egyetemi karrier, a származás, a szolgálat, katonai érdemek és egyéb erények közül minél többet tudott felmutatni. Mások számára viszont az udvar jelenthette azt az előképet, amely mentalitásával, kulturális sokszínűségével és pezsgésével egyetemi tanulmányokra sarkallhatta őket. Úgy tűnik tehát, hogy a felsőfokú tanulmányok folytatása egyszerre volt a figyelemfelkeltés eszköze, valamint hozzásegíthette az egyetemet végzetteket egy jobb, biztosabb megélhetést jelentő élethez. Mindazonáltal az udvar sem csak a művészetek terén lehetett példamutató, mentalitása a külföldi tanulmányok végzésén is tetten érhető.

⁹⁸ Fedeles Tamás: *Studium Generale Quinqueecclesiensis*. In: Fedeles Tamás – Sarbak Gábor – Sümegi József (szerk.): *A pécsi egyházmegye története*. I. Pécs, 2009. 557.

⁹⁹ Ahol a király mellett az érdeklődő nagyurak is olvasgathattak, amennyiben birtokában voltak e képességnek. Kurcz Á.: *Lovagi kultúra* i. m. 223.

¹⁰⁰ P. Moraw: *Carreers of graduates* i. m. 403.

THE STUDENTS OF THE UNIVERSITY OF PRAGUE IN THE FOURTEENTH CENTURY AND THEIR RELATIONSHIP WITH THE ROYAL COURT OF HUNGARY

The University of Prague played a central role in Hungarian education during the fourteenth-century. The identified career paths indicate that many of the students were associated with the Royal Court at least through family ties. Why was it advantageous to study at a university if they could have been integral members of the court without any higher education? According to Peter Moraw, the university studies were remarkable enough to compete against the traditional military past or family background and wealth, in regards to attracting the attention of the royal court. Prague was indeed an exemplary member of the educational network of Central Europe. Furthermore, there is another fact that defines the importance of the university studies. Most Hungarian noble students in Prague came from the court nobility. This aspect, however, will be discussed in detail at another step of my research.

Keywords: Hungarian students, career paths, royal court of Hungary, University of Prague

A szerzőkről

BÁCSATYAI DÁNIEL – doktorjelölt, Pázmány Péter Katolikus Egyetem,
Történelemtudományi Doktori Iskola
Témavezető: Dr. Szovák Kornél, egyetemi tanár (PPKE)
Elérhetőség: molay18@yahoo.com

BENEI BERNADETT – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományok
Doktori Iskola, Történelem Segédtudományai Doktori Program
Témavezető: Dr. Thoroczkay Gábor, egyetemi adjunktus (ELTE)
Elérhetőség: bernadettbenei@hotmail.com

CSERMELYI JÓZSEF – doktorandusz, Pázmány Péter Katolikus Egyetem,
Történelemtudományi Doktori Iskola
Témavezető: Dr. Rácz György, egyetemi docens (PPKE)
Elérhetőség: csermelyi.j@freemail.hu

GÁL JUDIT – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola,
Középkori Magyar Történelem Doktori Program
Témavezető: Dr. Körmendi Tamás, egyetemi adjunktus (ELTE)
Elérhetőség: galjudit88@gmail.com

JUHÁSZ CSABA – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola,
Középkori Magyar Történelem Doktori Program
Témavezető: Dr. Solymosi László, professor emeritus (ELTE)
Elérhetőség: berger.cs@hotmail.com

HARASZTI SZABÓ PÉTER – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományok
Doktori Iskola, Középkori Magyar Történelem Doktori Program
Témavezető: Dr. Draskóczy István, egyetemi tanár (ELTE)
Elérhetőség: szabo.szpeter@hotmail.com

KÁDAS ISTVÁN – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola,
Középkori Magyar Történelem Doktori Program
Témavezető: Dr. Draskóczy István, egyetemi tanár (ELTE)
Elérhetőség: ikadas28@gmail.com

KÁLMÁN DÁNIEL – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományok
Doktori Iskola, Történelem Segédtudományai Doktori Program
Témavezető: Dr. Körmendi Tamás, egyetemi adjunktus (ELTE)
Elérhetőség: viatores@gmail.com

KANYÓ FERENC – doktorjelölt, ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola,
Középkori Magyar Történelem Doktori Program
Témavezető: Dr. Draskóczy István, egyetemi tanár (ELTE)
Elérhetőség: kanyo.ferenc@gmail.com

KRANZIERITZ KÁROLY – doktorandusz, Nemzeti Közszerológiai Egyetem,
Hadtudományi Doktori Iskola
Témavezető: Dr. Bárány Attila, egyetemi tanár (DE), Dr. Csikány Tamás,
egyetemi tanár (NKE)
Elérhetőség: kranzio330@gmail.com

KUFFART HAJNALKA – doktorandusz, Pázmány Péter Katolikus Egyetem,
Történelemtudományi Doktori Iskola
Témavezető: Dr. Szovák Kornél, egyetemi tanár (PPKE)
Elérhetőség: furacs@yahoo.it

MALÉTH ÁGNES – doktorandusz, Szegedi Tudományegyetem,
Történelemtudományi Doktori Iskola
Témavezető: Dr. Csernus Sándor, egyetemi docens (SZTE) és Dr. Jean-Michel
Matz, professor (Université d'Angers)
Elérhetőség: malethagi@gmail.com

NOVÁK ÁDÁM – doktorandusz, Debreceni Egyetem, Történelmi és néprajzi
Doktori Iskola, Történelmi Doktori Program
Témavezető: Dr. Bárány Attila, egyetemi tanár (DE)
Elérhetőség: tavernicorum@gmail.com

RÓZSA MÁRTON – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola,
Középkori és Kora Újkori Egyetemes Történelem Doktori Program
Témavezető: Dr. Nagy Balázs, egyetemi docens (ELTE – KEE)
Elérhetőség: jurgen.rm@gmail.com

DR. BORIS STOJKOVSKI – egyetemi tanársegéd, Filozofski Fakultet, Universitet u
Novom Sadu
Témavezető: Dr. Rokay Péter, professor (Universitet u Novum Sadu)
Elérhetőség: stbs@ptt.rs

A SZERZŐKRŐL

TARJÁN ESZTER – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola,
Középkori és Kora Újkori Egyetemes Történelem Doktori Program
Témavezető: Dr. Molnár Péter, egyetemi adjunktus (ELTE)
Elérhetőség: eszter.tarjang@gmail.com

Notes on Contributors

BÁCSATYAI, DÁNIEL – doctoral candidate, Pázmány Péter Catholic University,
Doctoral School for Historical Studies
Supervisor: Dr. Kornél Szovák, professor (Pázmány Péter Catholic University)
E-mail address: molay18@yahoo.com

BENEI, BERNADETT – PhD-student, Eötvös Loránd University of Sciences, School
for Historical Studies, Auxiliary Sciences of History Doctoral Program
Supervisor: Dr. Gábor Thoroczkay, senior lecturer (Eötvös Loránd University of Sciences)
E-mail address: bernadettbenei@hotmail.com

CSERMELYI, JÓZSEF – PhD-student, Pázmány Péter Catholic University, Doctoral
School for Historical Studies
Supervisor: Dr. György Rácz, associate professor (Pázmány Péter Catholic University)
E-mail address: csermelyi.j@freemail.hu

GÁL, JUDIT – PhD-student, Eötvös Loránd University of Sciences, School
for Historical Studies, Medieval Hungarian History Doctoral Program
Supervisor: Dr. Tamás Körmendi, senior lecturer (Eötvös Loránd University of Sciences)
E-mail address: galjudit88@gmail.com

JUHÁSZ, CSABA – PhD-student, Eötvös Loránd University of Sciences, School
for Historical Studies, Medieval Hungarian History Doctoral Program
Supervisor: Dr. László Solymosi, professor emeritus (Eötvös Loránd University of Sciences)
E-mail address: berger.cs@hotmail.com

HARASZTI SZABÓ, PÉTER – PhD-student, Eötvös Loránd University of Sciences,
School for Historical Studies, Medieval Hungarian History Doctoral Program
Supervisor: Dr. István Draskóczy, professor (Eötvös Loránd University of Sciences)
E-mail address: szabo.szpeter@hotmail.com

NOTES ON CONTRIBUTORS

KÁDAS, ISTVÁN – PhD-student, Eötvös Loránd University of Sciences, School for Historical Studies, Medieval Hungarian History Doctoral Program
Supervisor: Dr. István Draskóczy, professor (Eötvös Loránd University of Sciences)
E-mail address: ikadas28@gmail.com

KÁLMÁN, DÁNIEL – PhD-student, Eötvös Loránd University of Sciences, School for Historical Studies, Auxiliary Sciences of History Doctoral Program
Supervisor: Dr. Tamás Körmendi, senior lecturer (Eötvös Loránd University of Sciences)
E-mail address: viatores@gmail.com

KANYÓ, FERENC – doctoral candidate, Eötvös Loránd University of Sciences, School for Historical Studies, Medieval Hungarian History Doctoral Program
Supervisor: Dr. István Draskóczy, professor (Eötvös Loránd University of Sciences)
E-mail address: kanyo.ferenc@gmail.com

KRANZIERITZ, KÁROLY – PhD-student, National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences
Supervisors: Dr. Attila Bárány, professor (University of Debrecen), Dr. Tamás Csikány professor (National University of Public Service)
E-mail address: kranzio330@gmail.com

KUFFART, HAJNALKA – PhD-student, Pázmány Péter Catholic University, Doctoral School for Historical Studies
Supervisor: Dr. Kornél Szovák, professor (Pázmány Péter Catholic University)
E-mail address: furacs@yahoo.it

MALÉTH, ÁGNES – PhD-student, University of Szeged, Doctoral School for Historical Studies
Supervisors: Dr. Sándor Csernus, associate professor (University of Szeged), Dr. Jean-Michel Matz, professor (Université d'Angers)
E-mail address: malethagi@gmail.com

NOVÁK, ÁDÁM – PhD-student, University of Debrecen, School for Historical and Ethnographical Studies, Historical Doctoral Program
Supervisor: Dr. Attila Bárány, professor (University of Debrecen)
E-mail address: tavernicorum@gmail.com

NOTES ON CONTRIBUTORS

RÓZSA, MÁRTON – PhD-student, Eötvös Loránd University of Sciences, School for Historical Studies, Medieval and Early Modern European History Doctoral Program
Supervisor: Dr. Balázs Nagy, associate professor (Eötvös Loránd University of Sciences – Central European University)
E-mail address: jurgen.rm@gmail.com

DR. BORIS STOJKOVSKI – assistant lecturer, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad
Supervisor: Dr. Péter Rokay, professor (University of Novi Sad)
E-mail address: stbs@ptt.rs

TARJÁN, ESZTER – PhD-student, Eötvös Loránd University of Sciences, School for Historical Studies, Medieval and Early Modern European History Doctoral Program
Supervisor: Dr. Péter Molnár, senior lecturer (Eötvös Loránd University of Sciences)
E-mail address: eszter.tarjang@gmail.com